

Frans? Alsof hij zijn poëzie net zo goed in een andere taal had kunnen schrijven, bijvoorbeeld omdat de Vlaming Verhaeren toevallig zou zijn uitgeweken naar Portugal?

Verhaeren werd tot zijn twaalfde opgevoed in het Vlaams van Sint-Amands, maar volgde middelbaar onderwijs in het Frans (in Gent). Had men het onderwijs in die tijd in het Nederlands aangeboden, zoals dat vandaag het geval is, dan was alles anders gelopen. Vergeten we evenwel niet dat Verhaeren opkeek, zoals de meesten van zijn tijdgenoten, naar de toen heersende, “hogere” cultuur van Frankrijk. Hij had zijn gedichten allerminst in het Nederlands kunnen schrijven, niet alleen omdat hij die taal niet machtig was, maar eenvoudigweg omdat de Franse taal een wereldtaal was die hem in heel Europa bekend kon maken. Dat was geen slechte keuze, omdat zijn project om zich als Europeaan te profileren – dankzij de Franse taal – is geslaagd. Vlamingen mogen daar niet flauw over doen. Tot nader order is het Frans nog steeds een wereldtaal, en op sommige momenten zou een mens zich daarover verheugen.

Dat neemt niet weg dat hij een uitstekende ambassadeur van Vlaanderen is geweest, zoals we tegenwoordig zouden zeggen. Het was weliswaar niet uitdrukkelijk zijn bedoeling om de Vlaamse cultuur te verspreiden. Eerder is het uit liefde voor Vlaanderen en zijn geboortedorp Sint-Amands aan de Schelde (overigens komt zijn biograaf Paul Servaes zelf er ook vandaan) dat hij zeven van de achtentwintig dichtbundels aan deze thema’s wijdt. Verhaeren kan het best vergeleken worden met iemand als Jacques Brel. Is het woord “Belgisch” gepast om het gespleten bewustzijn van deze landgenoten van die tijd te typeren? Zou Verhaeren een Belgische dichter zijn geweest in een tijd, waarin taal en volksgevoel nog niet haaks op elkaar stonden? Een Belgische dichter bij uitstek, voor wie het Frans een opstapje was naar nog meer vertalingen? Een dichter die de Verenigde Staten van Europa aankondigde, tegen het opkomende, enggeestige nationalisme in?

Afgezien van deze opmerkingen komen we vervolgens tot de vele verdiensten van dit lijvige werk. Ten eerste krijgt de Nederlandse taalgemeenschap terecht de kans om de loopbaan van Verhaeren beter te leren kennen. Eindelijk, zou je kunnen

[B] **EEN DICHTER DIE DE VERENIGDE STATEN VAN EUROPA AANKONDIGDE. BIOGRAFIE VAN EMILE VERHAEREN**

Laat ik deze bespreking van de biografie van Verhaeren beginnen met een pertinente vraag: zou de titel *Emile Verhaeren. Dichter voor Europa* ook gekund hebben? Was het nodig om de nadruk te leggen op het “Vlaming-zijn”, op “de échte Verhaeren”, om Verhaeren voor te stellen als “een Vlaams dichter die gerekend moet worden tot de Vlaamse literatuur”? Alsof Verhaeren eerst Vlaming was en vervolgens zijn leefwereld vertaalde in het

Emile Verhaeren.

zeggen, want publicaties in het Nederlands bestaan nauwelijks. Vertalingen van de dichtbundels naar het Nederlands zijn er gelukkig wel, en dankzij dit boek ontdekt de lezer de bredere context, waardoor hij de gedichten wellicht in hun volheid kan waarderen.

Ten tweede is het aangenaam om te constateren welke elementen binnen het Vlaanderen van toen de ziel van Verhaeren diep konden raken. Uiteraard nam hij geen deel aan het gewone leven op het platteland of in de armoedige stadsdelen. Maar hij voelde een diepe sympathie voor “de kleine mens”, voor de volkscultuur, voor een leven van eenvoud. Hij nam het op voor de onderdrukten of de minst bedeeden en schrikte er niet voor terug om vooruitstrevende sociaal-culturele idealen in links georiënteerde tijdschriften te propageren. Let wel, op een ogenblik dat het socialisme en anarcho-syndicalisme als een gevaar werden voorgesteld voor de ontwikkeling van de westerse maatschappij.

Ten derde biedt het werk een uitgebreid overzicht van de invloed van Verhaeren op andere dichters. In het hoofdstuk “Europese triomftocht” herinnert Servaes de lezer aan Verhaerens invloed op verschillende generaties schrijvers, zoals Gabriele D’Annunzio, August Vermeylen, Richard Dehmel, Guillaume Apollinaire, Georges Duhamel, Pierre-Jean Jouve, Alain-Fournier, Wies Moens, P.N. Van Eyck, Herman Van den Bergh, Georg Heym, Ernst Stadler, Stefan Zweig, F.T. Marinetti en Valeri Brjoesov. En zelfs op Nicolas Beauduin,

Jules Romains, Paul van Ostaïen, Ezra Pound en Hendrik Marsman, die niet terugdeinsden voor het uiten van kritiek op zijn oeuvre. De weergave van de internationale effecten van Verhaerens oeuvre is het punt waarop dit boek het best scoort.

De vierde verdienste is de toevoeging van “De twijfels van de biograaf” aan het einde van elk hoofdstuk. Dat is een zeldzaam fenomeen. Soms gaat het om een even belangrijk hoofdstuk met een al even uitgebreid notenapparaat. De lezer begrijpt nog beter hoeveel werk achter dit boek schuilgaat, en hoe moeilijk het moet zijn geweest om alle materiaal zijn juiste plaats te geven. Servaes is uiterst nauwkeurig te werk gegaan.

Dit boek schiet in niets tekort. Ik kan alleen maar hopen dat het in het Frans wordt vertaald. Maar misschien roept de titel *Émile Verhaeren. Poète flamand pour l’Europe* in de huidige context een ongepaste recuperatie van Verhaeren op. Mogelijk heeft Servaes dit risico ingecalculiseerd, of is hij er bij voorbaat van uitgegaan dat het boek toch niet zal worden vertaald voor een publiek in Frankrijk (hoewel sommige nieuwsgierige Belgische Franstaligen het misschien stiekem zullen ontcijferen)?

Servaes laat gelukkig niet na om ook de weerstand van de Vlaamse Beweging tegen Verhaeren in kaart te brengen, zoals hij overigens ook Verhaerens verzet tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit aantoont. Maar hij brengt deze historische gegevens op een hoger vlak door Verhaeren voor te stellen als een Europees dichter die aanspoorde tot een meertalige opvoeding in de scholen van de toekomst, tot een creatief omspringen met taal, en die de uitwisseling tussen volkeren en culturen wenste te bevorderen. De multiculturele samenleving van tegenwoordig heeft daar misschien minder oog voor, maar was Verhaeren met zijn veelzijdigheid (hij was ook dramaturg en een belangrijk literatuur- en kunstcriticus) een prille voorloper van het cultureel (maar sociaal en economisch nog uit te voeren) Europese project.

DAVID GULLENTOPS

PAUL SERVAES, *Emile Verhaeren, Vlaams dichter voor Europa*, EPO, Berchem, 2012, 1.074 p.